

Presentació

Jaume Torras i Elias

El fet que estudiants d'història moderna organitzin a Barcelona el 1985 unes jornades d'estudi i de debat sobre "la transició del feudalisme al capitalisme" és més aviat intrigant. Reclama, per això, una mica de reflexió: ¿què pot voler dir a estudiants d'ara el tema que va donar origen a una polèmica que aviat tindrà quaranta anys? La forma com els professors convidats intervenen a les jornades en qüestió mereix igualment alguna consideració. Potser donen resposta (necessàriament parcial) a una altra pregunta: ¿ha representat alguna cosa per a la historiografia professional aquella discussió entre marxistes, entre marxistes ben singulars d'altra banda?

La publicació el 1946 dels *Studies on the Development of Capitalism* de Maurice Dobb ha estat una de les fites més assenyalades de la història del marxisme "occidental". El debat sobre la transició del feudalisme al capitalisme s'origina en l'impacte d'aquesta obra sobre historiadors i economistes. El nivell i el ressò del debat, els seus importants efectes col·laterals, procedeixen també de l'extraordinària vivacitat intel·lectual d'aquell grup d'historiadors comunistes britànics que s'havien imposat el compromís col·lectiu de refer la història de la *societat capitalista* al Regne Unit. La recopilació de contribucions al debat publicada per R.H. Hilton el 1955 (i traduïda al castellà només el 1966) esdevingué un dels llibres més llegits, més subratllats i més discutits per estudiants que volien canviar el món (no solament, és clar, estudiants d'història). Val a dir que el que més interessava del llibre en aquest context era la seva enorme utilitat com a guió per a vertebrar discussions teòriques que eren discussions polítiques d'actualitat. L'aspra confrontació argumental entre "produccionistes" i "circulacionistes" corresponia a clivelles polítiques molt netament definides, reflectia molt diferents apreciacions de quina era la principal contradicció del capitalisme contemporani i de les correlatives prioritats de la lluita política. Em fa l'efecte que no és pas aquesta dimensió del debat la

que pot desvetllar l'interès d'estudiants d'ara. Però tampoc no se m'acut quina pugui ser.

Malgrat la difusió gran del recull de contribucions editat per Hilton, reeditat, enriquit, la seva repercussió sobre la historiografia professional haurà estat més aviat feble. Lògicament, atesa la molt discreta implantació del pensament marxista en aquest àmbit. Abans com ara, miratges a banda. A Espanya per exemple, la dictadura va ser causa d'una peculiar politització de la vida universitària que, de retruc, determinava encara en els anys setanta ingènues adaptacions lèxiques en una part dels historiadors aleshores joves. Rellegides, no poden enganyar ningú; ni tan sols els seus autors.

La història dels segles formatius del capitalisme estava fent-se per altres camins, i gairebé sempre a partir de planteigs estranys als del debat. El més sovint, dins les extensibles malles dels *Annales* de Braudel, subtil propagandista d'un paradigma més aviat borrós però captivador, que triomfava (¿paradoxalment?) més que mai després de les emocions del 1968.

És cert que, amb l'empelt nord-americà, l'astuta flexibilitat de la proposta braudeliana esdevingué temerària sistematització amb la "teoria" de l'economia-món. L'aportació de Wallerstein consistia a combinar-hi l'impuls historiogràfic rebut precisament dels *Annales*, la interpretació "tercer-mundista" (amb perdó) del desenvolupament del capitalisme i mètodes de manipulació conceptual importants de la seva sociologia nadiua. El resultat és una metàfora espacial brillant en alguns passatges, i que potser facilita una exposició unitària de la història mundial del capitalisme (un dèficit agut de l'ortodòxia marxista). Però la seva capacitat explicativa no arriba gaire lluny, ni tampoc no conté gaires propostes concretes que siguin transferibles a la recerca històrica de veritat.

Potser sorprenentment, la "teoria" de l'economia-món ha ressuscitat el debat sobre la transició del feudalisme al capitalisme. Des del 1976, R. Brenner es revoltava contra l'obstinació circulacionista amb una sèrie d'assajos als quals la notorietat dels adversaris escollits ha donat també notorietat. Més aviat curiosa, perquè costa trobar-hi res de nou, res que abans no hagi estat explicat més bé i sense haver de desplegar tanta citació.

Algunes coses bones deu haver tingut la polèmica entorn de Wallerstein, i entorn de Brenner, i entre els dos. Jo no sé veure'n cap altra que la de reviscolar l'interès pel vell debat i tornar a fer llegir alguns dels seus texts. Els millors estímuls sorgits d'aquell debat han estat recollits per historiadors diversos —no s'han de buscar precisament en Brenner ni en Wallerstein. La mateixa historiografia marxista britànica que és el veritable medi intel·lectual d'origen del debat ha anat refinant després una interpretació nova coherent de la història de la so-

cietat capitalista al Regne Unit, posant èmfasi justament en elements que eren marginals al debat o no hi eren, en "superstructures" (la revolució i el canvi institucional; classe, cultura popular i cultura del treball, etc.). I la comprensió unitària del desenvolupament mundial del capitalisme no s'ha de fer només a partir de Gunder Frank, sinó que s'han elaborat explicacions d'*altres* transicions. I la dinàmica de l'economia pre-capitalista no és estudiada exclusivament en termes d'una eixuta confrontació entre senyors i pagesos, o de la prevalència de factors "interns" o de factors "externs" en la seva descomposició. La funció del capital mercantil s'estudia més en connexió amb processos de diferenciació social que són clarament interns a una economia feudal irreductible a l'esfera de la relació entre senyors i pagesos; no solament s'estudien així les ubiqües indústries rurals, sinó també l'economia urbana, en una perspectiva que ja no podria ser titllada de "pirenneista". *Et sic de coeteris*. És segurament per tot això que els historiadors participants en les jornades passen sovint de llarg i sense fer genuflexió per davant dels diversos punts del programa "oficial" i ja tradicional del debat. Vegem què diuen.